

Ubóstwo energetyczne kobiet w Polsce

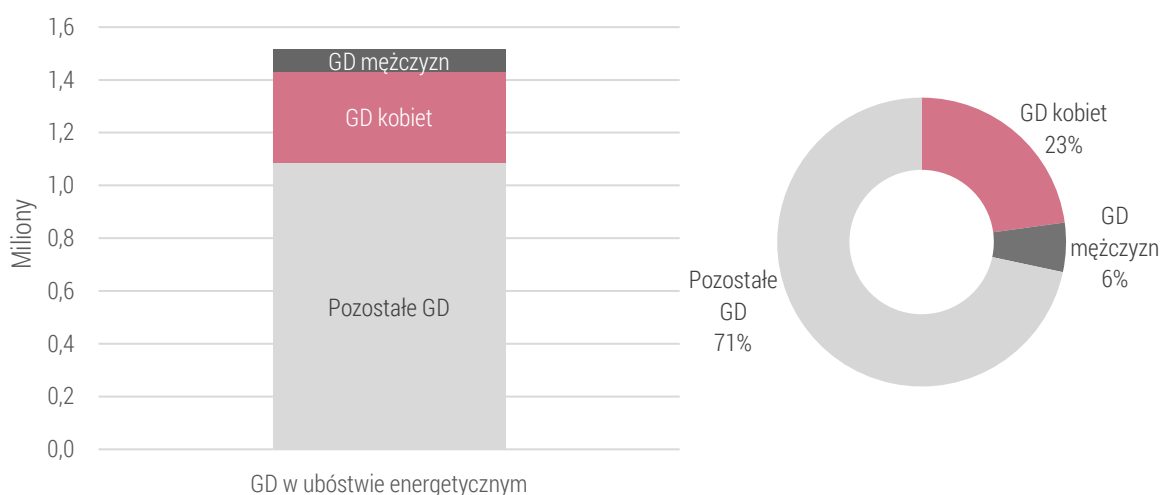
Joanna Mazurkiewicz, Aleksandra Prusak, Jakub Sokołowski, Jan Frankowski

Kobiety, które samodzielnie prowadzą gospodarstwa domowe, są grupą społeczną silnie narażoną na ryzyko ubóstwa energetycznego. Ponad 12% gospodarstw domowych prowadzonych przez kobiety w Polsce zmagają się z tym problemem. Jest to obszar mniej rozeznany w badaniach, ponieważ dotychczas uwaga i dyskusja publiczna wokół ubóstwa energetycznego w Polsce koncentrowała się na skali i zasięgu zjawiska, bez różnicowania typów gospodarstw domowych lub sytuacji poszczególnych osób w gospodarstwie domowym. Tym samym, mniejszą uwagę poświęcano problemowi różnic w doświadczaniu ubóstwa energetycznego.

Do przygotowania raportu wykorzystaliśmy dane GUS zbierane w ramach Badania Budżetów Gospodarstw Domowych. Uzupełniliśmy je o wnioski z wywiadów z kobietami doświadczającymi ubóstwa energetycznego, przeprowadzonych przez Instytut Badań Strukturalnych w ramach studium ubóstwa energetycznego w 2020 roku oraz istniejące opracowania poświęcone temu zagadnieniu.

W Polsce, wśród wszystkich gospodarstw domowych zmagających się ubóstwem energetycznym, prawie co czwarte należało do samotnie mieszkającej kobiety lub matki samotnie wychowującej dzieci. Dla porównania, gospodarstwa domowe samodzielnie prowadzone przez mężczyzn stanowiły 6% gospodarstw w kryzysie ubóstwa energetycznego. Różnice te skłaniają do postawienia pytań o przyczyny powstania nierówności, charakter tych czynników i możliwości zmniejszania skali ubóstwa energetycznego wśród kobiet (Wykres 1).

Wykres 1. Struktura gospodarstw domowych w ubóstwie energetycznym z uwzględnieniem płci

Źródło: Opracowanie na podstawie Badania Budżetów Gospodarstw Domowych 2021 (GUS, 2022)

Kobiety doświadczające ubóstwa energetycznego to przede wszystkim osoby starsze, mieszkające samotnie. Dla większości z nich podstawowym źródłem dochodów jest emerytura, renta lub inne świadczenia. Osoby o niskich dochodach, w tym utrzymujące się ze źródeł niezarobkowych, są szczególnie silnie narażone na ryzyko ubóstwa energetycznego. W Polsce zagrożenie to jest wyższe wśród kobiet niż mężczyzn. Wynika to przede wszystkim z występowania luki płacowej i emerytalnej oraz faktu, że kobiety żyją przeciętnie o 8 lat dłużej niż mężczyźni. W konsekwencji, kobiety w starszym wieku częściej samotnie mieszkają i utrzymują gospodarstwo domowe dysponując niewielkim budżetem.

Ubóstwo energetyczne wpływa na obniżenie jakości życia i naraża na utratę zdrowia w wyniku przebywania w niedogrzanych i zawilgoconych pomieszczeniach¹. Ocena komfortu termicznego jest subiektywna i zależy od szeregu czynników, wśród których płeć jest jedną, ale nie jedyną kategorią². Potrzeby energetyczne zmieniają się także z wiekiem i stanem zdrowia, a największe zapotrzebowanie na ciepło mają małe dzieci i osoby starsze. Na wzrost potrzeb energetycznych wpływa także konieczność użytkowania sprzętu medycznego i rehabilitacyjnego. W rezultacie, ubóstwo energetyczne będzie szczególnie dotkliwie wśród osób starszych. Aż 80% kobiet w ubóstwie energetycznym samodzielnie prowadzących gospodarstwo domowe to seniorki po 65-tym roku życia.

Dotkliwość ubóstwa energetycznego jest związana z czasem spędzonym w niedogrzanym domu. Ze względu na to, że kobiety częściej niż mężczyźni pełnią funkcje opiekuńcze, przebywając dłużej w słabo ogrzewanych pomieszczeniach są silniej narażone na ryzyka zdrowotne związane z ubóstwem energetycznym³. Doświadczenie to związane jest też ze zwiększonym stresem wynikającym z konieczności regulowania wysokich rachunków za energię w ramach bardzo ograniczonego budżetu domowego. Negatywny wpływ na zdrowie psychiczne może mieć także unikanie kontaktów społecznych spowodowane niechęcią do zapraszania innych osób do własnych domów ze względu na warunki mieszkaniowe⁴.

¹ Birgi, O.G., Fuhrmann, A., Habersbrunner, K., Stock, A., 2021. Energy poverty and gender – Facts and arguments, EmpowerMed.

² Haselsteiner, E., 2021. Gender Matters! Thermal Comfort and Individual Perception of Indoor Environmental Quality: A Literature Review. In: Andreucci, M.B., Marvuglia, A., Baltov, M., Hansen, P. (Eds.), Rethinking Sustainability Towards a Regenerative Economy, Future City. Springer International Publishing, Cham, pp. 169–200; Karjalainen, S., 2007. Gender differences in thermal comfort and use of thermostats in everyday thermal environments. Building and Environment 42, 1594–1603.; Sintov, N.D., White, L.V., Walpole, H., 2019. Thermostat wars? The roles of gender and thermal comfort negotiations in household energy use behavior. PLOS ONE 14.; Eon, C., Morrison, G.M., Byrne, J., 2017. Unraveling everyday heating practices in residential homes. Energy Procedia, Improving Residential Energy Efficiency International Conference, IREE 2017 121, 198–205.

³ Sokołowski, J., Frankowski, J., Lewandowski, P., 2023. Energy poverty, housing conditions, and self-assessed health: evidence from Poland. Housing Studies 1–30.

⁴ Longhurst, N., Hargreaves, T., 2019. Emotions and fuel poverty: The lived experience of social housing tenants in the United Kingdom. Energy Research & Social Science 56, 101207.; Grossmann, K., Jigla, G., Dubois, U., Sinea, A., Martín-Consuegra, F., Dereniowska, M., Franke, R., Guyet, R., Horta, A., Katman, F., Papamikrouli, L., Castaño-Rosa, R., Sandmann, L., Stojilovska, A., Varo, A., 2021. The critical role of trust in experiencing

Kobiety doświadczające ubóstwa energetycznego podejmują szereg działań, by zmniejszyć uciążliwość tego problemu. Ze względu na ograniczone możliwości finansowe, ich strategie dostosowawcze związane są głównie ze zmniejszeniem zużycia energii i ograniczaniem wydatków. Najczęściej dotyczą one:

- bardzo oszczędnego korzystania z energii, często związanego z utrzymywaniem obniżonej temperatury w mieszkaniach i organizowaniu codziennych czynności w sposób umożliwiający zmniejszanie kosztów energii;
- samodzielnego wykonywania domowych napraw i konserwacji oraz innych czynności, które w sytuacji większych dochodów byłyby zlecane specjalistom;
- korzystania z formalnych i nieformalnych sieci wsparcia w celu uzyskania informacji lub pomocy materialnej (finansowej i niefinansowej).

Ograniczenie skali ubóstwa energetycznego wymaga kompleksowych zmian. Wśród działań o charakterze inwestycyjnym wskazujemy przede wszystkim na:

- potrzebę pełnego prefinansowania inwestycji w poprawę efektywności energetycznej budynków, źródeł ciepła i instalacji energetycznych dla osób o niskich dochodach,
- wsparcie samorządów w budowie mieszkań komunalnych i modernizacji energetycznej istniejących zasobów oraz rozwoju alternatywnych form mieszkaniowych dla osób w kryzysie ubóstwa energetycznego,
- wsparcie działalności pracowników pomocy społecznej, których obowiązki w coraz większej skali dotyczą kompleksowej pomocy w zakresie użytkowania energii i poprawy stanu technicznego budynków.

Pełna wersja artykułu:

https://ibs.org.pl/wp-content/uploads/2023/03/RR_01_2023_Ubostwo-energetyczne-kobiet.pdf

and coping with energy poverty: Evidence from across Europe. Energy Research & Social Science 76, 102064.; Grossmann, K., Trubina, E., 2021. How the Concept of Dignity Is Relevant to the Study of Energy Poverty and Energy Justice. Frontiers in Sustainable Cities 3.